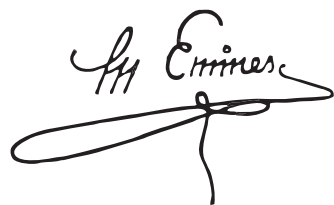

By Emine

ALEX. ȘTEFĂNESCU

EMINESCU, POEM CU POEM

VENERE ȘI MADONĂ
RUGĂCIUNEA UNUI DAC
CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS
MELANCOLIE
FLOARE ALBASTRĂ

Venere și Madonă

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.

Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri,
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer

Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezeuie,
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Fața pală-n raze blonde, chip de înger, dar femeie,
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Și-am făcut din tine-un înger, blând ca ziua de magie,
Când în viața pustiită râde-o rază de noroc.

Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție,
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat,
Și-am zvârlit asupra-ți, crudo, vâlul alb de poezie
Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat.

Ți-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie
Din ochirile-ți murdare ochiu-aurorii matinal.

Dar azi vâlul cade, crudo! dismețit din visuri sece,
Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheț
Și privesc la tine, demon, și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupra-ți eu să caut cu dispreț!

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nșelăciune
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir,
O fecioar-a cărei suflet era sânt ca rugăciunea,
Pe când inima bacantei e spasmotic, lung delir.

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surâsul blând, vergin,
Eu făcut-am zeităte dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin!

Plângi copilă? – C-o privire umedă și rugătoare
Poți din nou zdrobi și frânge apostat' inima mea?
La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adânci ca marea,
Și sărut a tale mâne, și-i întreb de poți ierta.

Șterge-ți ochii, nu mai plânge!... A fost crudă-nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond.
Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

Venere și Madonă este prima poezie publicată de Eminescu în selecta revistă *Convorbiri literare* din Iași (în numărul din 15 aprilie 1870). Poetul, în vârstă de douăzeci de ani, a trimis-o redacției prin poștă, din Viena, reușind să atragă imediat atenția asupra lui, deși nimeni de la Junimea nu au zise până atunci de el.

Este, într-adevăr, cum s-a spus, cel dintâi text cu irizații de eminescianism, deși cuprinde și destulă retorică teatral-romantică, învățată de la Heliade și Bolintineanu. Toate poeziile anterioare, scrise și ele în stilul declamativ al epocii, sunt lipsite de prefigurarea a ceea ce va fi Eminescu mai târziu. Este de mirare cum a reușit Iosif Vulcan de la revista *Familia* din Oradea să vadă un mare talent în tânărul de șaisprezece ani, Mihail Eminovici, care îi trimisese poezii

naive: *De-aș avea...* („De-aș avea o floricecă/ Gingașă și tinerică...), *O călărire în zori* („Roz-alb' auroră, cu bucle de aur/ Sclipinde-n rubin,/ Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur/ Pe-al florilor sân“), *Din străinătate* („Când tot se-nveselește, când toți aci se-ncântă,/ Când toți își au plăcerea și zile fără nori,/ Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă/ L'a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i râzători.“) etc.

În *Venere și Madonă*, Eminescu dezvoltă, întâi, ideea subtilă că Rafael a pictat-o pe Fecioara Maria plecând de la imaginea zeiței dragostei din mitologia antică. Că a păstrat ceva din feminitatea acesteia, dar că a transfigurat-o, ca să o reprezinte pe Madona Dumnezeie.

În continuare, pe neașteptate, poetul evocă o femeie „stearpă, fără suflet, fără foc“ din care și el – asemenea lui Rafael – a făcut un înger. Unii comentatori au găsit comparația incoerentă, întrucât Venera care l-a inspirat pe pictor este admirabilă, iar femeia care l-a inspirat pe poet – detestabilă. Dar Eminescu nu o strictă similitudine avea în minte. El se referă, în mod evident, la capacitatea artistului – pictor sau poet – de a sacraliza un personaj feminin, oricum ar fi acesta.

Dintr-o zeiță a frumuseții femeiești ispitoare, Rafael a făcut o sfântă, iar Eminescu a sanctificat și el, în poezie, un personaj feminin. Poetul regretă că a idealizat o femeie care nu merita privită cu adorație. Explozia sa de furie – specifică certurilor între îndrăgostiți – îi pune în valoare talentul de pamfletar:

„Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie,/ Din ochirile-ți murdare ochiu-aurorei matinal.“

Este foarte caustică remarca poetului că a făcut dintr-un chicot simfonie. În *Scrisoarea III* și în *Doina*, această forță pedepsitoare conferită cuvintelor va ajunge la paroxism, creând impresia că diatribele și imprecățiile îi lovesc fizic pe oponenți, ca niște palme date peste față.

La fel de violentă este acuzația dintr-o altă strofă:

„Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nșelăciune/ De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir.“

Noroc că această frază rechizitorială are un caracter livresc, astfel încât cruzimea ei este mult atenuată.

Eminescu forțează și face să trosnească limbajul poetic la modă în epocă. El

reinventează cu o forță calmă poezia, obligând cuvintele să se definească și să se ordoneze altfel decât până la el.

Versul cel mai frumos și mai uimitor din *Venere și Madonă* se află în strofa a doua: „Braț molatic ca gândirea unui împărat poet.“ Comparația are ceva dintr-un act de magie. Nimeni dintre noi nu știe cum este „gândirea unui împărat poet“, și totuși, citind versul, îl înțelegem imediat. Îl înțelegem întâi invers, și anume aflând că gândirea unui împărat seamănă cu un braț leneș și voluptuos. Apoi, știind parcă dintotdeauna cum este gândirea unui împărat poet, ne reprezentăm și brațul, purificat de concretețea lui brutală din viața de fiecare zi.

Acest vers remarcabil este precedat de unul în care eminescianismul încearcă „din goluri a se naște“:

„Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie,/ Braț molatic ca gândirea unui împărat poet.“

„Marmură caldă“ și „ochi de piatră ce scânteie“ sunt forme primitive de oximoron, figură de stil pe care Eminescu o va duce cândva la desăvârșire.

Se mai pot face, în legătură cu poemul *Venere și Madonă*, două observații amuzante:

Evocând-o pe zeița dragostei, Eminescu are în vedere, fără îndoială, nu zeița, ci o statuie a ei (nu întâmplător folosește cuvântul „marmură“). Inevitabil, ne gândim la *Venus din Milo*, opera sculptorului Alexandros de Antioch. Această statuie nu numai că nu are braț molatic, dar nu are deloc brațe.

Ne putem amuza și citind în cheie caragialescă finalul poemului, în care poetul cade în genunchi și îi cere iertare femeii pe care a pus-o la zid într-un acces de misoginism. Parcă asistăm la scena împăcării dintre Veta și Chiriac din *O noapte furtunoasă*.

Rugăciunea unui dac

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate și totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet și lumii fericire,
El este-al omenirii izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi împlut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i viers,

Și tot pe lâng-acestea cerșesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă,
S-asculte orice gură ce-ar vrea ca să mă râdă,
Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să măucidă,
Ș-acela între oameni devină cel întâi
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimă e sec,
Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o –
Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor..
Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor.

Străin și făr' de lege de voi muri – atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să asmuțe câinii, ca inima-mi s-o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.

Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!